

บทที่ ๓

ลักษณะของลึงในนิทานไทย

จากการรวบรวมนิทานไทยที่มีตัวละครลึงปรากฏอยู่นั้น ทำให้เห็นว่ามีตัวละครลึงอยู่ในนิทานหลากหลายประเภท ในบทนี้จะเป็นการนำเสนอให้เห็นว่าตัวละครลึงเหล่านั้นมีลักษณะโดยทั่วไปเป็นอย่างไร โดยพบว่าลักษณะของลึงที่ปรากฏในนิทานไทยแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ คือ ลึงที่เป็นลึงธรรมดา กับลึงที่มีลักษณะพิเศษ ลึงธรรมดาคือลึงที่มีลักษณะทั่วไปเหมือนลึงที่มีอยู่จริงตามธรรมชาติ คือชุกขน และฉลาด แต่ส่วนใหญ่ของลึงในนิทานมักเป็นลึงที่มีลักษณะพิเศษ มีความสามารถพิเศษเหาะเหินเดินอากาศได้ หรือมีนิสัยเมตตา กตัญญู เป็นต้น

ในบทนี้ผู้วิจัยจะเสนอลักษณะของลึงที่มีอยู่ในนิทานไทย โดยจำแนกลักษณะของลึงออกเป็น ๒ ด้าน คือ คุณสมบัติพิเศษ และอุปนิสัย เพื่อจะสามารถวิเคราะห์ให้เห็นภาพลักษณ์ของลึงในนิทานไทยต่อไป

๓.๑ คุณสมบัติพิเศษ

คุณสมบัติพิเศษ ในที่นี้หมายถึง ลักษณะพิเศษประจำตัวของลึงที่ทำให้ลึงนั้นมีลักษณะเด่นของแปลกไปกว่าลึงธรรมดาทั่วไป คุณสมบัติพิเศษของลึงที่ปรากฏ สามารถแบ่งได้เป็น ๕ ประเภทใหญ่ๆ คือ มีกำเนิดที่ผิดปกติ มีสีกายพิเศษ มีรูปร่างใหญ่โตและพลังที่แข็งแกร่ง มีอำนาจวิเศษ และมีของวิเศษ ดังนี้

๑. มีกำเนิดที่ผิดปกติ

ลึงที่มีการกำเนิดที่ผิดปกติ สังเกตว่ามักพบในนิทานชาดกพื้นบ้าน นิทานมหัศจรรย์ และนิทานอธิบายเหตุ โดยการกำเนิดที่ผิดปกติเมื่อแบ่งตามลักษณะของการกำเนิด จะได้เป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่ ลึงที่เกิดจากคน ลึงที่เกิดจากเทวดา และลึงที่เกิดจากสิ่งในธรรมชาติ

ก. ลึงที่เกิดจากคน

ลึงที่เกิดจากคน ยังแบ่งได้อีก ๒ ลักษณะ ได้แก่ ลึงที่เป็นลูกของคน และคนที่กลายเป็นลึง

๑) ลึงที่เป็นลูกของคน พบในเรื่องพระรามชาดก พระลักพระลาม และสองพี่น้อง

เรื่องพระรามชาดก ลิงหุนละมานเป็นลูกของพระลามกับนางแพงสี ในตอนที่พระรามและนางแพงสีเผชิญกับกนิโครธที่ทำให้กลายเป็นลึง ทั้งสองแต่งงานกันและมีลูกคือหุนละมาน ต่อมาพระรามได้กนิโครธที่ทำให้กลับเป็นหนุ่มรูปงาม จึงกลับเป็นคนอีกครั้ง ภายหลังจาก

นิโครธให้นางแพงสีกินด้วย นางแพงสีกลับเป็นคนตามเดิม แต่หุนละมานซึ่งแย่งผลนิโครธมากินบ้าง ไม่สามารถกลับเป็นคนได้ ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่หมดกรรม จนกระทั่งสามารถปราบพญาราชพนาสวรและสร้างบ้านเมืองแล้วเสร็จ พระรามจึงให้ม้ามณีกาบไปเอาผลนิโครธให้หุนละมานกินจึงสามารถกลับเป็นคนที่มรูปร่างงดงาม ทั้งนี้มีการกล่าวถึงสาเหตุที่หุนละมานต้องเกิดเป็นลิงว่าเกิดจากกรรมที่ทำไว้เมื่อชาติก่อน

บูรพกรรมทำหุนละมานมีว่า ในชาติก่อน เป็นลูกพญาเมืองพาราณสี ชื่อทำวกนิษกรราช อายุได้เจ็ดปี มีได้กล้วยเกรงโครหมด เล่นชนคระนองฟาดลูกส้มผลไม้ในเขตต์วัด ไม่มีใครกล้าห้าม ครั้นอายุสิบห้าปี สำนึกถึงโทษที่ทำมาอย่างสาหัส จึงเอาผ้าชุบน้ำมันพันตัวจุดบูชาพระมหาธาตุ เดินเวียนเจ็ดรอบก็สิ้นใจ มาเกิดเป็นลิงทำหุนละมาน เพราะทำรวรวิต่อศาสนา มีฤทธิเดชเพราะพลีชีวิตบูชาพระมหาธาตุ เมื่อสิ้นกรรมแล้ว ได้กินหมากไผ่นิโครธจึงเป็นคน^๑

ในเรื่องพระลักพระลาม ก็กล่าวถึงบูรพกรรมของหุลละมานที่เป็นสาเหตุให้ต้องเกิดเป็นลิงไว้เหมือนกัน และยังกล่าวถึงว่าขณะกำเนิดหุลละมานมีอัศจรรย์เกิดขึ้น คือ

ถึงระดูกาลแล้วหุลละมานประสูติออก ข้าเขือกฟ้าอ้าอึ้งดั่งก้องฝ่าเผเสียง ดูหลากแท้ฝนลมกวัดแกว่งโลกตื่นท่วงเพื่อนพินชู่กาย เจ้าเอย แม่นว่า น้ำสมุทรกว้างข้าเขือก ดีฟองปลาอานนท์แกว่งหางเฟินพื่อน บัดนี้ มันหากเป็นแต่เดโชแก้วเจ้าอ่อนกุมาร ชื่อว่า “หุลละมาน” เกิดมาวันนั้น^๒

สำหรับเรื่องสองพี่น้อง เป็นเรื่องของชายสองพี่น้องที่ต่างแยกกันเดินทาง พี่ชายต่อมาได้แต่งงานกับนางลิง และมีลูกเป็นลิงด้วย แต่ภายหลังน้องชายเดินทางมาเยี่ยมพี่ชาย ด้วยความไม่รู้จึงฆ่าลิงแม่ลูกเพื่อนำมาเป็นอาหาร

^๑ หลวงศรีอมรญาณ (ศรี อมร), พระรามชาดก (พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพมารดา ณ วัดโบสถ์ บ้านกะทุม พระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖), หน้า ๑๘๒.

^๒ พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ, ตรวจชำระ, พระลัก-พระลาม (กรุงเทพฯ: มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป, ๒๕๑๘), หน้า ๒๘-๒๙.

๒) ลิงที่เกิดจากคนกลายเป็นร่าง คนที่กลายเป็นลิงนั้น มีพบ ๒ ลักษณะ ได้แก่

- เกิดจากเด็กที่ถูกนำไปปล่อยป่า พบในเรื่องกำเนิดของลิง ประวัติการเริ่มต้นของวอก สาเหตุที่ลิงเกิดขึ้น อีวอก นางสิบสอง ดังเรื่องกำเนิดของลิง กล่าวว่า สองคนผิวเมียมียูกมากแต่ยากจน ในฤดูปลูกข้าวแม่จึงให้ลูกเข้าไปอยู่ในป่า ต่อมาพอเก็บเกี่ยวเสร็จ แม่ก็กลับไปรับลูก แต่ลูกบอกว่ากลับไม่ได้แล้วเพราะ "ก้นก็ออกหาง คางก็ออกหนวด จะกลับไปก็อายเพื่อนฝูงเพราะกลายเป็นลิงไปเสียแล้ว"^๓ แม่เสียใจมาก เขามือปิดหน้าร้องไห้ และตกสะพานตาย สำหรับเรื่องประวัติการเริ่มต้นของวอก สาเหตุที่ลิงเกิดขึ้น อีวอก และนางสิบสอง มีโครงเรื่องคล้ายกัน

- เกิดจากคนที่กินผลไม้แล้วกลายเป็นลิง พบในนิทานเรื่องพระลัก-พระลาม และพระราม ชาตก ดังตอนที่พระรามและนางแพงสี ต่างไปกินผลไม้โครธลูทที่ทำให้กลายเป็นลิง จนเมื่อภายหลังทั้งสองได้กินผลไม้โครทที่ทำให้กลายเป็นคน จึงกลับมาเป็นร่างเดิม สำหรับลักษณะเนื้อเรื่องของคนที่กินผลไม้แล้วกลายเป็นลิงนี้ยังพบในนิทานและวรรณคดีอีกหลายเรื่องทั้งในนิทานชาดก พื้นบ้านและนิทานมหัศจรรย์ มักเป็นเรื่องของตัวละครที่เป็นตัวร้ายทำร้ายตัวเอง จึงถูกลงโทษโดยการทำให้กลายเป็นลิง เช่น เรื่องสิทธิสารชาดก นรชิวกรูนิทานชาดก เจ้าจันตะคา ท้าวแบ้ว ทิดสุขผู้มีเมตตา และสองสหาย เป็นต้น ดังตัวอย่างเรื่องสิทธิสารชาดก หลังจากสิทธิสารและบุญสารซึ่งถูกไล่จากพระนคร ได้แยกกันเดินทาง บุญสารอภิเษกกับพระราชธิดาเจ้าเมือง แต่พระราชากลับหลอกบุญสารไปปล่อยในป่า รุกขเทวดาได้ช่วยเนรมิตผลไม้วิเศษบนต้นไทร ให้ผลทางทิศตะวันออกกินแล้วจะกลายเป็นเสือ ผลทางทิศใต้กลายเป็นหมี ผลทางทิศตะวันตกกลายเป็นลิง ผลทางทิศเหนือเป็นนกกกระยาง บุญสารกินผลทิศเหนือเป็นนกกกระยางบินกลับมาปราสาท แล้วหลอกถวายผลทางทิศตะวันตกให้พระราชากับพระมเหสีกินกลายเป็นลิง แล้วพระราชธิดาไปเมืองของสิทธิสารกุมาร

หรือในเรื่องสองสหาย เป็นเรื่องของเพื่อน ๒ คน คนหนึ่งมีทรัพย์ คนหนึ่งมีปัญหา ทั้งสองแยกกันเดินทาง ต่อมาเพื่อนผู้มีปัญญากลับไปพบเพื่อนผู้มีทรัพย์ ระหว่างทางเจอยักษ์จับผู้หญิงเอาไว้ โดยเด็ดเอาหัวจากปากหนึ่งของถ้ำมาตบหัวลิง ลิงกลายเป็นหญิงสวย เมื่อเก็บหัวอีกปากหนึ่งมาขยี้ชุบน้ำตบหัวหญิงคนนั้น ก็กลับเป็นลิงตามเดิม ยักษ์เอาลิงขังไว้ในถ้ำ ชายผู้มี

^๓ เวนน์ เพลงเออ, ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ , หน้า ๒๕๓.

ปัญญาจึงช่วยหญิงสาวโดยเอาร่านติดตัวไปในถ้ำ และเมื่อยักษ์นอนหลับก็เอาร่านตบหัวยักษ์ให้กลายเป็นลิงแล้วฆ่าเสีย

ข. ลิงที่เกิดจากเทวดา

ลิงที่เกิดจากเทวดา แบ่งได้เป็น ลิงที่เป็นลูกของเทวดา ลิงที่เกิดจากเทวดาสราง และลิงที่เกิดจากเทวดาแปลงกาย

๑) ลิงที่เป็นลูกของเทวดา พบในเรื่อง หรมาน เนื้อเรื่องมีว่า ครั้งพระยาธรรมาธิบดี นางยักษ์ คันทัพพีอาสาปราบนันทยักษ์ซึ่งมีนิวเพชร โดยบอกยักษ์ให้รำตามแล้วจะยอมเป็นเมีย เมื่อถึงตอน เอนิ้วชี้กระหม่อมยักษ์ก็ตาย พระยาธรรมาธิบดีได้นำนางรำให้ดู น้ำกามราคะได้ไหลออกมา นางเอามือรองน้ำไว้แล้วนำไปใส่ปากของหญิงตาบอดที่นอนใต้ต้นมะเดื่อ ต่อมานางคลอดลูกจึงได้ชื่อว่าหอน้ำมาน และเพี้ยนเป็นหอรมาน

๒) ลิงที่เกิดจากเทวดาสราง ได้แก่ เรื่องปู้สังกะสีย่าสังกะสี กล่าวถึงปู้สังกะสีและย่าสังกะสี ที่นำดินมาปั้นเป็นสัตว์ต่างๆตามลำดับ คือ วัว ราชสีห์ เสือ กระต่าย นาค งูเล็ก ม้า แพะ วอก ไก่ หมา และช้าง

๓) ลิงที่เกิดจากเทวดาแปลงกาย พบในเรื่องเจ้าสุตสนา พระโพธิสัตว์โกสามภิน ท้าวอุทอง ท้าวแสนปม (สำนวนที่ ๒) คือเทวดาที่แปลงกายมาเป็นลิงเพื่อช่วยเหลือตัวเอง

ตั้งเรื่องเจ้าสุตสนา ที่พระอินทร์แปลงเป็นพญาลิงนอนตาย เมื่อตัวเอกมาช่วยให้ฟื้นก็กลายเป็นเพื่อนกันและเดินทางไปด้วยกัน ส่วนเรื่องท้าวแสนปม (สำนวนที่ ๒) เทวดาได้แปลงเป็นลิงนำกลองมามอบให้แก่ท้าวแสนปม

ค. ลิงที่เกิดจากสิ่งในธรรมชาติ

ลิงที่เกิดจากธรรมชาติ พบในเรื่องวอกตะไคร้หิน วอกโคหิน วอกไซ้หิน (สำนวนที่ ๑) และ วอกไซ้หิน (สำนวนที่ ๒) โดยทุกเรื่องกล่าวว่า ลิงเกิดขึ้นในไซ้หิน

เรื่องวอกตะไคร้หินกล่าวว่า วอกตะไคร้หินเกิดในหินสูงแปดศอก ซึ่งข้างในใส่ใบลานเขียนธรรม ดังนี้

ยังมีผาลูกหนึ่ง สูงแปดศอกในมณฑลวงกว้างก็สี่ศอกเป็นที่ที่พระสาวกเจ้าทั้งหลายไปเอาธรรมของพระพุทธเจ้าขึ้นใส่ใบลาน นั่งสี่คน นั่งสี่มุม เขียนธรรม เขียนธรรมแล้วก็ฉีกใบลานกอบใส่รู หินนั้นมณฑลวงนี้ กอบใส่นั้นๆอย่างนั้น ที่นี้ก็หมู่สาวกเจ้าทั้งหลายจากไปเสียแล้ว (เขียนธรรมได้ก็เดือน) ได้เจ็ดเดือน ได้เจ็ดเดือนจึงจะแล้ว ที่นี้ก็ฝนตก แดดออก ลมพัดไปๆมาๆ ก็มาตั้งต้นเป็นต้วอยู่ทางในหินนั้นหนา วอกตะไคร้หินนั้นหนา ฉีกใบลานธรรมนั้นนะเป็นวอกนั้นหนา ก็มาตั้งต้นพระอยู่นั้นได้สิบเดือนมาแล้ว หินนั้นก็แตกย่อยไปหมด ออกมากก็เป็นวอกขาว วอกตาแดงมานั่งเหนือผานั้น^๕

เรื่องวอกไคหิน กล่าวว่ วอกเกิดจากหินที่ตั้งบนเขาพระสุเมรุ เรื่องวอกไคหิน (สำนวนที่ ๑) กล่าวว่ เมื่อแดดออก ไคหินก็แตกกลายเป็นวอกแก้วบนหมากผาที่เขาแสงแก้วสิเนโร ซึ่งเป็นที่ที่พระปัจเจกเจ้าไปแสดงธรรมทุกวัน ส่วนเรื่องวอกไคหิน (สำนวนที่ ๒) ก็กล่าวว่ ลิงที่ชื่อลำเป้านั้นเกิดขึ้นจากไคหิน เห็นได้ว่าถึงแม้วอกจะกำเนิดจากไคหิน และแต่ละสำนวนจะมีความแตกต่างในรายละเอียด แต่ทุกสำนวนก็เห็นความเกี่ยวข้องของลิงที่เกิดจากไคหินกับพุทธศาสนาอย่างมาก

การกำเนิดที่ผิดปกติของลิง เป็นทั้งการยกย่องลิงให้เป็นสัตว์พิเศษ ดังนุমানที่ได้รับการยกย่องว่เป็นลูกของเทพในเรื่องหรรมาน ได้เป็นลูกของพระรามในเรื่องพระลักษ-พระลามาและพระรามชาดก ตลอดจนถึงในเรื่องวอกไคหินทุกสำนวน ที่เกิดจากหินอันเกี่ยวข้องกับการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังเป็นทั้งการแสดงนัยให้เห็นถึงความมีบุญญาธิการของตัวเอง ดังปรากฏในเรื่องที่ลิงเกิดจากการแปลงกายของเทวดามาเพื่อช่วยเหลือตัวเอง เช่นเรื่อง เจ้าสุตสนา และท้าวแสนปม เป็นต้น ส่วนนิทานที่อธิบายว่ลิงเกิดจากเด็กที่กลายเป็นลิงนั้นก็แสดงให้เห็นถึงความคิดที่ว่ลิงมีลักษณะทางกายภาพที่ใกล้เคียงกับคน

๒. มีสีกายพิเศษ

สีกายพิเศษของลิงที่ทำให้ต่างไปจากลิงธรรมดา คือ สีกายสีขาว ลิงที่มีคุณสมบัติพิเศษด้านต่างๆหลายเรื่องมักจะถูกกล่าวถึงว่มีกายสีขาว ที่เด่นที่สุดก็คือ นุมาน ในนิทานพระรามทุกสำนวน ล้วนแต่มีกายสีขาว เช่นหรรมานในเรื่อง หรรมาน และ พรหมจักร หุนละมานในเรื่อง

^๕ จำนวนู รอดเหตุภัย, "วอกตะไคร้หิน," วรรณกรรมไทยลือ (เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๑๕๘

พระรามชาตก และ พระลัก-พระลาม และยังมีลิงในเรื่องวอกใช้หินทุกสำนวน นอกจากนี้ใน อรรถกถาชาตกเรื่อง กภาพพนาชวดก สีกายของลิงยังเป็นการแบ่งให้เห็นความเป็นตัวดีและตัวร้าย ด้วย โดยในเรื่องกภาพพนาชวดก สีกายขาวและดำของลิงเป็นการแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่าง ลิงที่มีศีลธรรมคือราชา ซึ่งก็คือพระโพธิสัตว์ ที่มีกายสีขาว กับลิงที่ไม่มีศีลธรรม คือกภาพพนา มีกาย สีดำ

๓. มีรูปร่างใหญ่โตและพลังแข็งแกร่ง

ลิงที่มีรูปร่างใหญ่โต มักปรากฏในอรรถกถาชาตก โดยหลายเรื่องลิงพระโพธิสัตว์มักจะ มีรูปร่างใหญ่โต เช่น เรื่องวานรินชวดก กล่าวว่าลิงพระโพธิสัตว์มีร่างกายใหญ่โตขนาดลูกม้า เรื่อง นพป่านชวดก กล่าวว่าพญาลิงโพธิสัตว์ตัวโตเท่าลูกมะม่วง เรื่องสูงสูมารชวดก ก็กล่าวว่าลิงพระ โพธิสัตว์มีร่างกายใหญ่โต และเรื่องกภาพพนาชวดก กล่าวว่าลิงราชาซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์มีรูปร่าง ใหญ่โต นอกจากนี้ในนิทานปัญญาชาตกและนิทานมหัศจรรย์ ลิงซึ่งมีบทบาทเป็นผู้ช่วยก็มักจะ มีรูปร่างใหญ่โตเช่นเดียวกัน เช่น ลิงที่เป็นตัวละครสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์ และพญาลิงในเรื่อง เทวันธชาตก ที่กล่าวว่าตัวใหญ่เท่ากระบือ

โดยส่วนใหญ่แล้ว นิทานที่ลิงมีรูปร่างใหญ่โตมักจะปรากฏควบคู่กับการมีพลังกำลัง ทั้งนี้เพื่อ แสดงบทบาทในเรื่อง เช่น ลิงพระโพธิสัตว์ใน มหากปิชาตก (เรื่องที่ ๒) ลิงพระโพธิสัตว์มีรูปร่าง ใหญ่โต จึงสามารถช่วยเหลือและแบกมนุษย์ขึ้นมาจากเหวได้ หรือลิงในมหากปิชาตก (เรื่องที่ ๑) พญาลิงโพธิสัตว์ก็มีรูปร่างใหญ่โตและมีกำลังแข็งแกร่ง จึงสามารถโหนตัวจับกิ่งมะม่วงและทอดตัว เป็นสะพานให้บริวารทั้งฝูงเดินข้ามไป โดยเฉพาะในนิทานปัญญาชาตกและนิทานมหัศจรรย์ ลิง ที่มีบทบาทช่วยเหลือตัวเอง มักจะมีรูปร่างใหญ่โต มีกำลังมาก และยังคงมีความสามารถในการ ต่อสู้ เพื่อจะช่วยเหลือตัวเองปราบศัตรูได้ ดังเช่นลิงของพระราม ไม่ว่าจะเป็น หนุมาน สุครีพ หรือ องคต เป็นต้น

๔. มีอำนาจพิเศษ

ลิงที่มีอำนาจพิเศษ คือ ลิงที่มีอิทธิฤทธิ์ในการกระทำสิ่งอัศจรรย์ต่างๆเหนือธรรมชาติ ลิงที่มี อำนาจพิเศษหรือมีอิทธิฤทธิ์ที่เด่นที่สุด คือ ลิงในเรื่องรามเกียรติ์ โดยเฉพาะหนุมาน และลิงตัวเอก ในเรื่องวอกใช้หิน ลิงในนิทานสองเรื่องนี้มีการแสดงความสามารถในการใช้อำนาจพิเศษตลอดทั้ง เรื่องและมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ลักษณะสำคัญที่พบ ได้แก่

การเหาะเหินเดินอากาศได้ ดังตัวอย่างเช่น หรมานเมื่อเวลาเหาะไปในอากาศครั้งใดก็ต้องใช้เท้ายันพื้นดินจนเป็นหลุม ดังนี้

คันทหรมานได้อาญาเจ้าแห่งตนแล้วก็ลงไปจากสนาม แล้วก็เอาสันตึ้นยันสยงขึ้นสู่อากาศไปลังกาทวิปพันแล แผ่นดินที่หรมานยันไปนั้นก็เป็นหลุมเป็นขุมเล็กกลงไปพอดั้วมหลังช้าง^๕

การดำลงไปใต้บาดาลได้ ดังหรมานตอนดำลงไปใต้บาดาล ซึ่งพบในนิทานพระรามทุกสำนวน และลึงที่ดำลงไปใต้บาดาลเพื่อบังคับเขาของวิเศษจากพญานาคในเรื่องวอกไซ่หินทุกสำนวน ดังตัวอย่าง เรื่องวอกตะไคร่หิน ตอนลงไปยังสวนพญานาค เพื่อเอาค้อนปลดอกแก้ว

วอกนั่นก็ว่ายังมีค้อนปลดอกแก้วอยู่เมืองพระอิศวรโน่น อยู่ในสระดือน้ำแม่มหาสมุทรยาวแปดศอกใหญ่เท่าลำตาล และมีรัศมีขึ้นมาเหนือน้ำเหมือนตะวัน ไปถึงเมืองอิศวรนั่นแหละ” พญาวอกรู้ก็ไป แผลงฤทธิ์เข้าน้ำไป ไปถึงสวนพญานาค^๖

การแปลงกายเป็นสิ่งต่างๆ เช่น หรมานในเรื่องหรมาน แปลงกายเป็นชายแก่ แมลงหี่แมงแดง มด และลึงในเรื่องวอกตะไคร่หิน ที่แปลงเป็นเทพชินควิน นก หงส์ เต่า เสือ หรือพระวิหาร เป็นต้น รวมทั้งการเนรมิตกายให้ใหญ่ขึ้นหรือเล็กลงของหรมานและลึงวอกไซ่หิน การเสกให้เกิดลึงมากมายของหุนละมานและขวัญเท่าฟ้าในเรื่องพระรามขาดก การเสกขนให้กลายเป็นลึงจำนวนมากของลึงในเรื่องวอกไซ่หิน นอกจากนี้ยังมีมนต์วิชาอื่นๆที่ฤาษีสอนให้ลึงในเรื่องวอกตะไคร่หิน ได้แก่ การเสกลม ฟ้าผ่า ไฟไหม้ และในเรื่องวอกไซ่หิน (สำนวนที่ ๑) ได้แก่ คาถาเป่าให้เป็นไฟ เป่าให้เข้าศึกตื่น สาบให้เป็นฝน และเป่าให้เป็นอะไรก็ได้

ลึงที่มีอำนาจวิเศษยังปรากฏให้เห็นในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง เช่น การร่ายมนต์สะกดทัพพวกมารให้หลับของลึงในเรื่องปองครกคำกาพย์ และการเนรมิตหางให้ใหญ่แทนหางเสื่อของสังข์ปัดในวงศ์เทวราช ดังตัวอย่าง

^๕ สิงหะ วรรณสัย, ปรีวรรต, หรมาน (ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.), หน้า ๒๑.

^๖ ชำนาญ รอดเหตุภัย, “วอกตะไคร่หิน,” วรรณกรรมไทยลือ, หน้า ๗๒.

บัดนั้น	สังขปัดวานรเป็นใหญ่
คุมเรือวานรสัญจรไป	นฤมิตทางให้มहिมา
แล้วเอาเข้าโยงกับหางเสือ	จักรเรือนั้นหมุนด้วยหัตถา
โอรสูร็องตั้งตั้งประคองมา	ตามท้องมหานทีฯ ^๗

นอกจากลิงในเรื่อง *วอกไซ่หิน* ที่ใช้อำนาจวิเศษในการต่อสู้กับเทวดาแล้ว ส่วนใหญ่ลิงที่มีอำนาจวิเศษมักจะทำให้อำนาจเพื่อช่วยทำงานหรือช่วยเหลือตัวเองเป็นสำคัญ

๕. มีของวิเศษ

ลิงที่มีของวิเศษอาจเป็นลักษณะของอาวุธประจำกาย เช่น ลิงตัวเอกในเรื่อง *วอกไซ่หิน* จำนวนต่างๆ ดังในเรื่อง *วอกตะไคร่หิน* ที่กล่าวว่าลิงได้ค้อนปลอกแก้วจากเมืองอิศวรซึ่งสามารถยึดหดได้ จึงบอกให้ค้อนเล็กลงแล้วเก็บไว้กลางหู และยังได้เสื้อไหมทองและมงกุฏสวมหัวจากพญานาค หรือเรื่อง *วอกไซ่หิน (ส่วนตอนที่ ๑)* กล่าวว่าลิงได้ค้อนคำจากพญานาค อาวุธและของวิเศษเหล่านี้ช่วยเสริมความสามารถและอิทธิฤทธิ์ของลิงเอง

แต่นิทานบางเรื่อง ของวิเศษของลิงมีไว้เพื่อช่วยเหลือตัวเองของเรื่อง ลิงที่มีของวิเศษเพื่อใช้ช่วยเหลือตัวเองที่สำคัญ คือ ลิงในนิทานเรื่อง *ท้าวแสนปม* ซึ่งของวิเศษอาจแตกต่างกันไปตามแต่ละสำนวน เช่น ลิงที่มีกลองใบเล็กซึ่งลั่นออกมาจากปาก ตีขอะไรก็ได้^๗ ครั้งในเรื่อง *ท้าวแสนปม (ส่วนตอนที่ ๒)* ลิงที่มีกลองวิเศษ ตีแล้วทำให้ต้นไม้ล้มลงหรือลุกขึ้นก็ได้ในเรื่อง *ท้าวหุดสามเปา* และลิงที่มีแก้วสารพัดนึก ซึ่งอิทธิฐานขอะไรก็ได้ในเรื่อง *ท้าวแสนปม (ส่วนตอนที่ ๑)* และเรื่อง *พระยาโคกกราช* โดยของวิเศษเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเหลือตัวเองให้กลับมามีรูปร่างงดงาม

ผู้วิจัยพบว่าคุณสมบัตพิเศษของลิงนั้นปรากฏเฉพาะในนิทานบางประเภทเท่านั้น คือ ปรากฏในลิงที่เป็นพระโพธิสัตว์ในอรรถกถาชาดก กับลิงในปัญญาสชาดก ชาดกพื้นบ้าน และนิทานมหัศจรรย์ สำหรับลิงพระโพธิสัตว์ในอรรถกถาชาดก มักจะมีลักษณะรูปร่างใหญ่โตและมี

^๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, *วงศ์เทวราช* (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา,

พละกำลังแข็งแกร่ง ประการหนึ่งเพื่อแสดงให้เห็นความเป็นผู้ที่ยิ่งใหญ่แตกต่างไปจากลิงธรรมดาทั่วไป อีกประการหนึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้ลิงพระโพธิสัตว์มีความสามารถทำการช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อเป็นการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์

ส่วนลิงในปัญญาสชาดก ชาดกพื้นบ้าน และนิทานมหัศจรรย์ ซึ่งมักมีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือตัวเอง มักจะปรากฏคุณสมบัติพิเศษทั้งหมดที่กล่าวมา คือ มีกายสีขาว รูปร่างใหญ่โต มีกำลังแข็งแกร่ง และมีอำนาจวิเศษ หรือมีของวิเศษ การมีอำนาจวิเศษและของวิเศษ คือสิ่งสำคัญที่มีไว้เพื่อใช้ช่วยเหลือตัวเอง โดยลิงที่มีพละกำลังแข็งแกร่งและอำนาจวิเศษก็เพื่อช่วยเหลือตัวเองต่อสู้กับศัตรู ส่วนลิงที่มีของวิเศษ เพื่อมอบให้ตัวเองไว้ใช้ประโยชน์ ส่วนลักษณะกำเนิดที่ผิดปกติและการมีกายสีขาวนั้น จุดประสงค์เพื่อ ยกย่องหรือให้ความสำคัญกับลิงตัวนั้นๆ ว่ามีความพิเศษกว่าลิงธรรมดา ตัวอย่างที่เด่นชัดที่สุดก็คือ หนุมาน ดังจะพบการเปลี่ยนให้หนุมานกลายเป็นลูกของพระราม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนจากผู้ช่วยให้กลายเป็นถึงลูกของตัวเอง

สังเกตว่าไม่ปรากฏคุณสมบัติพิเศษในลิงของกลุ่มนิทานประเภทนิทานคติ นิทานสัตว์ และนิทานอธิบายเหตุ เนื่องจากตัวละครที่เป็นลิงในนิทานกลุ่มนี้ มักจะเป็นลิงธรรมดาที่มีบทบาทในการสอนศีลธรรมหรือแสดงความฉลาดและความโง่มากกว่า

๓.๒ อุปนิสัย

อุปนิสัยของลิงในนิทานไทย สามารถจำแนกออกมาได้หลายลักษณะ บางเรื่องลิงมีอุปนิสัยเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งชัดเจน แต่บางเรื่องลิงก็อาจแสดงแสดงอุปนิสัยหลายอย่างในตัวเดียวกัน สำหรับอุปนิสัยของลิงในนิทานไทยที่ปรากฏมีทั้งหมด ดังนี้

๑. เฉลียวฉลาด

ความเฉลียวฉลาดเป็นลักษณะนิสัยที่ปรากฏมากที่สุดในตัวละครที่เป็นลิง สามารถจำแนกได้เป็น ความมีไหวพริบ และความเจ้าเล่ห์ ดังนี้

ความมีไหวพริบ คือ ความฉลาดที่แสดงออกมาในทางที่ดี ส่วนใหญ่คือลักษณะของการวางอุบายต่างๆ มีทั้งการวางอุบายเพื่อช่วยให้ตนเองรอดพ้นจากภัยอันตราย ดังเรื่องลิงที่ถูกจระเข้หลอกเพื่อจะกินหัวใจ ลิงจึงใช้ไหวพริบลอกจระเข้กลับ และรอดพ้นความตายมาได้ ซึ่งปรากฏอยู่ในชาดกเรื่อง *วานรินทชาดก* *กุมภิลชาดก* *สูงสูมารชาดก* และ*วานรชาดก* ดังตัวอย่างในเรื่อง *วานรินทชาดก* จระเข้ก็ยอมรับว่าวิธีที่ลิงใช้ลวงจระเข้ นั้นประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ คือ สัจจะ ทัมมะ ธิติ และจาคะ ซึ่งมีอรรถาธิบาย ดังนี้

สัจจะ ได้แก่วจีสัจจะ กล่าวคือที่ท่านบอกว่า จักมาสู่สำนักของข้าพเจ้า ท่านก็มีได้ กระทำให้เป็นอันกล่าวเท็จ มาจริงๆทีเดียว ข้อนี้เป็นวจีสัจจะของท่าน ธรรมะได้แก่ วิจารณ์ปัญญา กล่าวคือความรู้จักพิจารณาว่า เมื่อทำอย่างนี้แล้ว จักต้องมีผลเช่นนี้ ข้อนี้เป็นวิจารณ์ปัญญาของท่าน ฤทธิที่เป็นคำเรียกความเพียรอันไม่ย่อหย่อนขาดตอนลง แม้ข้อนี้ก็มิแก่ท่าน จากะคือการสละตน ท่านสละตนมาถึงสำนักของเรา แต่เราไม่อาจ จับท่านได้ นี่เป็นโทษของเราเองทีเดียว เหล่านี้มีแก่บุคคลผู้ใดเหมือนมีแก่ท่าน บุคคลผู้นั้นย่อมพ้นไปได้ ครอบงำเสียได้ ซึ่งปัจจุสมิตร์ของตน เหมือนดังท่านล่วงพ้นข้าพเจ้าไปได้ ในวันนี้ ฉะนั้นฯ”

และยังมีการใช้อุบายเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ได้แก่ เรื่องดินทุกชาติก ตอนที่ลิงเสนกะที่ใช้วิธี เฒ่าบ้านของชาวบ้าน ให้ชาวบ้านต้องรีบไปดับไฟ จึงทำให้ลิงพระโพธิสัตว์และฝูงลิงบริวารที่ถูก ล้อมไว้มีโอกาสหนีรอดไปได้ หรือในเรื่องหรมาน ตอนหรมานลอบเข้าเมืองลังกา แล้วแอบไปขอด ดมของราพณาสูรกับมเหสี ก็มีไซเป็นการกลั่นแกล้งธรรมดา แต่การทำให้มเหสีต้องเชกหัว ราพณาสูรเพื่อแก้มือออกจากกัน ทำให้มนต์ดาทิพย์ของราพณาสูรได้เสื่อมไป ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อ กองทัพของพระรามในการสู้รบกับราพณาสูรในภายหลัง หรือเรื่องลิงเจ้าปัญญา ที่เสียดินว่าได้กิน นางช้าง และบังคับให้นางช้างต้องยอมถูกกินจริงๆตามความเชื่อที่มีมา ลิงได้มาช่วยนางช้างด้วยการใช้อุบาย โดยแกล้งบอกแก่พระอิศวรซึ่งมาเป็นผู้ตัดสินว่า ตนเพิ่งฝันว่าได้หลับนอนกับพระอุมา พระอิศวรโกรธและกล่าวว่าความฝันนั้นไม่เป็นความจริง ลิงจึงตอบกลับไปว่าหากความฝันไม่เป็น ความจริง เรื่องที่เสียดินว่าได้กินนางช้างก็ย่อมไม่เป็นจริงเช่นกัน พระอิศวรจึงต้องแก้ไขความเชื่อ เดิม ทำให้นางช้างรอดพ้นความตายได้

ความมีไหวพริบยังแสดงออกในลักษณะของความรอบคอบ ช่างสังเกต ซึ่งช่วยให้ลิงรอด พ้นจากอันตรายด้วย ความรอบคอบ ไม่ประมาท และมีสตินี้ ส่วนใหญ่เป็นลักษณะที่พบในลิงพระ โพธิสัตว์ซึ่งเป็นตัวเอกในอรรถกถาชาดก ดังเรื่องดินทุกชาติก เป็นเรื่องของพญาลิงและฝูงลิงบริวาร ที่ถูกมนุษย์จับ พญาลิงเมื่อสังเกตเห็นว่าหลานของตนคือเสนกะไม่ได้มาด้วย จึงปลอมบริวารว่า เสนกะจะต้องมาช่วยพวกตนแน่ และต่อมาเสนกะก็มาช่วยฝูงลิงให้รอดจริงๆ หรือเรื่องนพปาน ชาดก ที่กล่าวถึงพญาลิงพระโพธิสัตว์พาบริวารไปกินน้ำในสระ แต่สังเกตเห็นว่าบริเวณรอบสระนั้น

๕ พระคัมภีร์ชาดกแปล ฉบับส.อ.ส. เล่ม ๒ อรรถกถา เอกนิบาต ภาค ๑-๒ (พิมพ์โดยเสด็จ

พระราชกุศลในงานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินุธรรมมหาเถร ป.ธ.๙) วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๖-๑๖๗.

มีแต่รอยเท้าที่ก้าวลงไป แต่ไม่มีรอยเท้าที่กลับขึ้นมา ก็รู้ว่าในสภะนั้นมีรากษสอยู่ จึงหาวิธีป้องกันไม่ให้ฝูงบริวารของตนถูกรากษสกินได้ และเรื่องกบิชาดก (ส่วนวันที่ ๑) พญาลิงโพธิสัตว์ที่เป็นจำฝูงเมื่อได้ยินลิงบริวารเล่าว่า ได้ไปถ่ายอุจจาระรดศีรษะปุโรหิต และราชาปุโรหิตบอกว่าจะแก้แค้น พญาลิงจึงบอกให้ฝูงลิงหนีไปอยู่ที่อื่น เพราะรู้ว่าปุโรหิตจะต้องหาวิธีมาทำร้ายพวกตนแน่นอน ด้วยความรอบคอบนี้จึงทำให้ฝูงลิงที่เชื่อฟังรอดพ้นจากความตายมาได้ ต่างจากฝูงลิงบางตัวที่ตื้อตึงไม่ยอมหนีจึงถูกปุโรหิตวางอุบายให้ทหารยิงตายทั้งหมด จะเห็นว่าความฉลาดรอบคอบเช่นนี้เป็นลักษณะที่สำคัญของผู้ที่เป็นผู้นำ แสดงให้เห็นความคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่ จะต้องมีสติรอบคอบ และสามารถมองการณ์ไกล เพื่อจะตระหนักถึงผลดีผลเสียที่อาจจะเกิดใน ภายภาคหน้าได้ และอีกนัยหนึ่งก็แสดงให้เห็นความมีสติและปัญญาอันเฉลียวฉลาดของลิงพระ โพธิสัตว์ด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามแม้แต่ในสิงธรรมดาที่ไม่ได้เป็นพระโพธิสัตว์ก็แสดงให้เห็นความ มีไหวพริบ ดังเรื่องอนิตุณชกิชาดกและสาลกชกิชาดก ลิงของหมองูที่ถูกเขียนตีจนหนีขึ้นไปอยู่บน ต้นไม้ หมองูใช้วิธีแก้งัดพุดจาหมเขยว่าลิงมีหน้าตาดีเพื่อหลอกให้ลิงลงมา แต่ลิงรู้ว่าหมองูโกหก เพื่อลวงตนให้ลงจากต้นไม้ และตระหนักว่าหากตนกลับไปอยู่กับหมองูก็ต้องโดนเขียนตีอีก จึง ปฏิเสธและหนีเข้าไปเสีย แต่นอกจากอรรถกถาชาดกแล้ว ในนิทานประเภทอื่นก็พบลิงที่มี ความรอบคอบ และมีไหวพริบเช่นกัน เช่นเรื่องสุวรรณสิน ลิงชื่อชมพูพาน ซึ่งเป็นทหารของพระ สุวรรณสิน สังเกตเห็นความผิดปกติและเปิดเผยอุบายที่ยักษ์วายุภักดีใช้ศพนางเกศสุริยา ปลอมลายนำมาหลอกพระสุวรรณสิน โดยชมพูพานจับศพนั้นโยนใส่กองเพลิงทำให้รู้ความจริง สังเกตว่าเนื้อเรื่องตอนนี้คล้ายกับตอนนางเบญจกายปลอมเป็นสีดาตายลายนำมาในเรื่อง รามเกียรติ์

ความเจ้าเล่ห์ คือ การใช้อุบายเพื่อหลอกหลวงหรือทำร้ายผู้อื่น เนื่องจากนิทานบางเรื่อง พบว่า ลิงก็มีการใช้อุบายเพื่อทำร้ายผู้อื่นหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ดังเรื่องอาทิจจุปฏฐานชาดก ที่ ลิงแก้งัดทำเป็นบ้าเพื่อบุตะเพื่อให้ชาวบ้านยกย่องและจัดอาหารมาถวาย เรื่องมักกฏชาดกและกบิ ชาดก (ส่วนวันที่ ๒) กล่าวถึงลิงที่ปลอมตัวโดยใส่เสื้อเป็นดาบส เพื่อหวังจะเข้าไปขอหลบฝนผิงไฟ ในบรรณศาลาของฤๅษี แต่แม้จะเป็นการใช้เล่ห์หลอกหลวง ก็ถูกพระโพธิสัตว์จับได้ทุกครั้ง หรือเรื่อง อุทุมพรชาดก เรื่องของลิงใหญ่ที่ตากฝนมาพบลิงน้อยอาศัยอยู่ในชอกผา จึงแก้งัดหลอกว่ามีผล มะเดื่อสุกอยู่ในป่าให้ลิงน้อยไปกิน แต่ลิงน้อยไปแล้วไม่พบผลมะเดื่อ เมื่อกลับมาก็พบว่าลิงใหญ่ ได้เข้าไปอาศัยอยู่ในชอกผาแทนเสียแล้ว เรื่องนี้ตอนจบของเรื่องแสดงให้เห็นว่าผู้ที่ฉลาดกว่าย่อม ได้เปรียบผู้ที่โง่กว่า มากกว่าจะมุ่งเน้นการสอนศีลธรรม เหมือนกับเรื่อง เสือกับลิง เรื่องนี้ลิงเป็นผู้ แก้งัดแม่เสือก่อน และเมื่อแม่เสือกิ่งไล่จะจับลิง ลิงก็ยังใช้อุบายหนีรอดไปได้จนแม่เสือกูกัดตาย ทำให้ลิงรอดชีวิตในที่สุด

จะเห็นว่าลักษณะความเฉลียวฉลาด เป็นนิสัยที่พบมากในตัวละครที่เป็นลิง แม้จะแยกออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ความฉลาดที่ใช้ไปในทางที่ดี กับความฉลาดที่ใช้ไปในทางที่ผิดก็ตาม

๒. เมตตากรุณา

ลิงที่มีอุปนิสัยเมตตา เห็นได้จากลิงที่ช่วยเหลือผู้อื่น ดังเรื่อง ลิงเจ้าปัญญา ที่ลิงเข้าช่วยเหลือนางข้างเองด้วยความเต็มใจโดยนางข้างไม่ได้ร้องขอ แสดงถึงความมีน้ำใจของลิงได้เป็นอย่างดี หรือในเรื่องพลสังฆาชาดก ที่กล่าวถึงลิงและข้างซึ่งช่วยดูแลพระโอรสของนางมธุรัตตา ขณะที่ต้องเฝ้ารอบอยู่ในป่า แสดงถึงความมีน้ำใจทั้งของข้างและลิง ลิงที่มีนิสัยเมตตาส่วนใหญ่ คือ ลิงที่เป็นพระโพธิสัตว์ ดังตัวอย่างเรื่องมหากปิชาดก (สำนวนที่๑) ซึ่งเป็นเรื่องของพญาลิงที่ช่วยเหลือฝูงบริวารให้รอดพ้นจากการถูกจับ โดยยอมทอดตัวเป็นสะพานให้บริวารข้ามไปยังอีกฝั่งหนึ่ง จนทำให้ตนเองได้รับบาดเจ็บและตายไปในที่สุด แสดงให้เห็นถึงความเมตตาและยังเห็นความเสียสละที่ลิงพระโพธิสัตว์มีต่อบริวารของตนเอง ในนิทานหลายเรื่องพบว่าลิงมีเมตตาแม้แต่กับผู้ที่ทำร้ายตนเอง เช่นเรื่องมหากปิชาดก (สำนวนที่ ๒) เป็นเรื่องของลิงที่ช่วยเหลือพราหมณ์ผู้หนึ่งขึ้นมาจากเหว แม้ต่อมาพราหมณ์นั้นจะทำร้ายลิงขณะกำลังนอนหลับเพราะหวังจะนำมาทำเป็นอาหาร ลิงก็ไม่โกรธหรือทำร้ายพราหมณ์ กลับยังแนะนำหนทางออกจากป่าให้พราหมณ์อีกด้วย หรือเรื่องชายผู้เฒ่าคน เป็นเรื่องของแม่ลิงที่ช่วยนายพราหมณ์ให้รอดพ้นจากการถูกเสือล่า แต่นายพราหมณ์กลับฆ่าลูกลิงมาเป็นอาหาร แม่ลิงไม่โกรธซ้ำยังช่วยพานายพราหมณ์ออกจากป่า แต่พอถึงทางออกนายพราหมณ์กลับฆ่าแม่ลิงอีก เรื่องนี้แสดงให้เห็นความเมตตาอันสูงสุดของลิงที่มีต่อมนุษย์ แม้มนุษย์นั้นจะทำร้ายลิงก็ได้คิดโกรธเคือง และยังช่วยเหลือต่อให้ถึงที่สุด จะเห็นว่าความเมตตาของลิงหลายเรื่องนั้นยังแฝงไว้ด้วยการเสียสละ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สูงยิ่ง คือยินยอมช่วยเหลือผู้อื่นแม้จะต้องเสียสละชีวิตของตัวเอง และไม่ได้ปรากฏเฉพาะในนิทานชาดกเท่านั้น ยังพบในนิทานประเภทอื่นด้วย

๓. กตัญญู จงรักภักดี

ความกตัญญูของลิง ที่ปรากฏได้แก่ ความกตัญญูต่อบุพการีและความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ความกตัญญูต่อบุพการีนั้นปรากฏในเรื่องจุลลันตียชาดก ซึ่งเป็นเรื่องของลิงสองพี่น้องที่ยอมสละชีวิตของตนให้แก่นายพราหมณ์แทนมารดาที่ตาบอด ส่วนความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณหรือเจ้านายของตน จะพบมากในชาดกพื้นบ้านและนิทานมหัศจรรย์ เช่นเรื่องสุวรรณภักข์ชาดก ซึ่งเป็นเรื่องของตากับยายช่วยเหลือลิง ภูเขา เสือโคร่ง และมนุษย์ระหว่างน้ำท่วม ลิงจึงตอบแทนบุญคุณด้วยการมอบผลไม้ให้แก่ตากับยาย หรือเรื่องอะลอมมดส้ม เรื่องนี้จะลอมมดส้มช่วยซื้อลิงจากคนใน

หมู่บ้าน ลิงจึงมอบทองคำให้เป็นการตอบแทน นอกจากนี้บางเรื่อง ลิงใช้วิธีตอบแทนผู้มีพระคุณ ด้วยการมอบตัวเป็นบริวารรับใช้ ซึ่งในเรื่องที่ลิงแสดงความกตัญญูโดยการติดตามรับใช้ ก็ยังแสดงให้เห็นความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อผู้เป็นนายอีกด้วย อย่างเช่นเรื่อง พระลัก-พระลาม พระลิจันทนีให้หูละมานช่วยเหลือพระลามตามนางสีดา เพื่อเป็นการตอบแทนที่พระลามช่วยฆ่าสังคิบ และทำให้ได้ครองเมือง หรือเรื่องนางมะพร้าว เป็นเรื่องของชายคนหนึ่งช่วยชุบชีวิตลิงให้ฟื้นคืนมา ลิงจึงติดตามคอยรับใช้ ต่อมาทั้งสองไปเรียนวิชากับฤๅษีแล้วฤๅษีขอลิงไว้ ลิงก็บอกกับชายหนุ่มว่าหากเมื่อไรต้องการความช่วยเหลือให้รีบถึงแล้วจะไปช่วย ต่อมาเมื่อชายหนุ่มเดินทางไปพบต้นมะพร้าว อยากได้ลูกมะพร้าวจึงนึกถึงลิง ลิงก็มาและช่วยเอาลูกมะพร้าวให้ ในนิทานหลายเรื่องแสดงให้เห็นว่าหลังจากที่ถวายตัวรับใช้แล้ว ลิงก็ยังจงรักภักดีต่อบุคคลของตนเสมอไม่เปลี่ยนแปลง และเต็มใจช่วยทำงานต่างๆ แม้จะยากลำบากก็ตาม

๔. กล้าหาญ

ลิงในนิทานหลายเรื่องได้แสดงให้เห็นความกล้าหาญ โดยเฉพาะลิงที่มีบทบาทเป็นนักรบ ต้องต่อสู้กับปีศาจ ยักษ์ หรือต้องบุกไปยังสถานที่ที่อันตรายต่างๆ ดังตัวอย่างลิงในนิทานพระรามทุกสำนวน ลิงที่เป็นทหารเอกของพระราม ไม่ว่าจะเป็นสุครีพ หนุมาน หรือองคต ต่างก็แสดงความสามารถต่อสู้กับยักษ์โดยไม่เกรงกลัวความตาย หรือลิงหอรมานในเรื่องอุสสาบารส ในตอนที่ได้รับอิทธิพลมาจากเรื่องรามเกียรติ์ ตอนที่หนุมานบุกไปเผากรุงลงกา ในเรื่องอุสสาบารส หอรมานก็บุกไปยังเมืองลงกา ถูกพระยาลงกาจับตัวและพยายามเอาไฟเผา แต่หอรมานก็ไม่เกรงกลัว นอกจากจะไม่เป็นอะไรแล้วยังเอาไฟไปเผากรุงลงกาด้วย แสดงให้เห็นทั้งความกล้าหาญและความเก่งกาจ

๕. ชุกชุน

ความชุกชุนของลิงในนิทานมักจะแสดงออกในลักษณะการทำกิริยาหยาบคาย ล้อเลียนผู้อื่น หรือรบกวนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ดังตัวอย่าง ลิงกาฬพานุ ซึ่งแก้งทำหน้าซู้ให้พระราชกุมารตกใจกลัวในเรื่องกาฬพานุชาดก ลิงที่แก้งอุจจาระปัสสาวะรดกระบือ และจับหางห้อยโนนเล่นไปมาในเรื่องมหิสชาดก ลิงที่แก้งเอาองคชาติสอดเข้าไปในหูของดาบศ และเอาองคชาติใส่ปากเต่าในเรื่องกัจจปชาดก นอกจากนี้ในนิทานเรื่องโกมารวิชัยปุตตชาดก ซึ่งเป็นเรื่องของลิงที่ทำการกิริยาแลบลิ้นเลียปากใส่ฤๅษี ก็กล่าวว่ลิงทำการกิริยาคะนอง โดยเลียนแบบจากกลุ่มดาบศที่ชอบเล่นคะนอง แต่ต่อมาเมื่อพบฤๅษีซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ ฤๅษีได้ให้อโวาทและสั่งสอนวานรจนกลับใจและหันมาถือศีล เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า แม้ลิงจะเป็นสัตว์เดรัจฉานแต่ก็ยังสามารถสั่งสอนให้กลับตัวได้

นอกจากนี้ความซุกซนอาจแสดงออกในลักษณะของสิ่งที่ชอบทำลายข้าวของ เช่น สิ่งที่เขาไปในอาศรมฤๅษีแล้วทุกคนโทมนัส ภายหลังจากระเบิดไฟในเรื่อง*อาทิจจุปฏฐานชาดก* ฝูงสิ่งที่เขาหนีไปไม้ของนายอุททยานบาลมาอีกทั้งในเรื่อง*ปฏุกุสชาดก* และสิ่งซุกซนทำลายสิ่งของจนถูกฤๅษีเขียนติในเรื่อง*ฤๅษีกับลิง*

การอยากรู้อยากเห็น ก็เป็นพฤติกรรมที่เกิดแสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยซุกซนเช่นกัน ดังตัวอย่างเรื่องลิงกับแห ที่กล่าวถึงลิงน้อยเห็นลิ่มสอดค้ำไม้อยู่จึงไปโยกเล่นจนลิ่มหลุดออก งามไม้จึงประกบบีบอันตะลึงจนตาย เรื่องนี้เป็นการแสดงถึงความซุกซนของสิ่งส่งผลร้ายกลับมาสู่ตนเอง

๖. อัมมิตา

สิ่งที่มีนิสัยพาล ได้แก่ สิ่งในเรื่อง*กุกกุสชาดก* ที่กล่าวถึงลิงพาลไปรื้อรังนก เพราะโกรธที่นกขมึ้นมาสั่งสอนตน โดยเป็นเรื่องของลิงตากฝนหนาวอยู่ นกขมึ้นเห็นเข้าจึงสั่งสอนลิงว่ามีศีรชะ มือเท้าเหมือนมนุษย์ ทำไมไม่ทำที่อยู่อาศัย ลิงตอบว่ามีศีรชะ มือเท้าเหมือนมนุษย์ แต่ไม่มีปัญญา นกขมึ้นจึงให้โอวาทให้เป็นผู้มีศีลและสร้างกระท่อม แต่สิ่งที่มีนิสัยพาล ไม่เห็นความหวังดีของนกขมึ้น กลับเห็นว่านกพูดได้เพราะมีรังอยู่ จึงจะจับนก แต่นกบินหนี ลิงจึงรื้อรังของนกให้เป็นจวนและจากไป

ในเรื่อง*วอกตะไคร้หิน* พญาวอกกล้าเป่าก็แสดงนิสัยพาลออกมาให้เห็นหลายตอน เช่น ตอนที่กล้าเป่าต้องการอาหารประจำกาย รู้ว่าได้มหาสมุทรที่มีอาหารวิเศษอยู่ จึงลงไปยังมหาสมุทรแผลงฤทธิ์เพื่อบังคับเอาค้อนปลอกแก้วซึ่งเป็นของพญานาค แต่พญานาคบอกว่าจะมอบหอกทิพย์ประจำเมืองให้ เมื่อพญาวอกเห็นว่าไม่ใช่ค้อนปลอกแก้วก็แกว่งหอกไปในอากาศจนเกิดเสียงสนั่นหวั่นไหว นาคต่างก็กลัวจนบอกว่าจะค้อนปลอกแก้วอยู่ที่เมืองอิศวร พญาวอกจึงไปถึงที่นั่นและร้องเสียงดังเหมือนฟ้าผ่าจนเทวดาที่เฝ้าอยู่ทนไม่ได้หนีออกไป แล้วพญาวอกก็ไปถอดเอาค้อนนั้นออกมา เสกให้ค้อนเล็กลงเก็บไว้กลางหูลุ แล้วก็กลับไปเมืองนาค จากนั้นก็บังคับเอาเสือไหมทองกับมงกุฎสวมหัวมาจากพญานาคอีก พญานาคจึงต้องหามาให้ อีกตอนหนึ่งคือ ตอนที่พระอินทร์แต่งตั้งให้พญาวอกเป็นผู้ดูแลสวนหมากมุนทิพย์บนสวรรค์ ต่อมาพญาวอกรู้ว่าผลของตนในสวนเป็นผลไม้วิเศษ คือสวนหนึ่งกินแล้วจะมีผิวพรรณดี สวนหนึ่งกินแล้วเนรมิตได้ทุกอย่าง อีกสวนหนึ่งกินแล้วทำให้ฆ่าไม่ตาย เฝ้าไม้ไหม้ วอกจึงแอบไปกินหมากมุนทิพย์จนหมดทุกสวน แล้วหนีกลับไปยังถ้ำของตน ในเรื่องนี้แสดงให้เห็นความมีนิสัยพาล เอาแต่ใจตนเอง และชอบใช้กำลังของพญาวอก

๗. อาฆาตมาดร้าย

ลิ่งที่มีนิสัยอาฆาตมาดร้าย พบเป็นจำนวนน้อยมาก ปรากฏในเรื่อง *ตโยธัมมชาดก* คือตัวละครลิ่งที่เป็นหัวหน้าฝูงที่ฆ่าลูกทุกตัวของตนเพราะกลัวว่าเมื่อลูกโตแล้ว จะมาแย่งตำแหน่งหัวหน้าฝูงของตน แต่มีลูกตัวหนึ่งมีชีวิตรอดและเติบโตขึ้นมา มีสติปัญญาและกำลังแข็งแรงมาก ลิ่งหัวหน้าฝูงก็ยิ่งพยายามหาทางฆ่าลูกของตนให้ได้ โดยหลอกให้ไปยังสระน้ำที่มีรากษสอาศัยอยู่ แต่เมื่อรู้ว่าทำไม่สำเร็จ อีกทั้งยังเห็นลูกกลับมาอย่างปลอดภัย จึงโกรธจนหัวใจแตกเป็นเจ็ดเสี่ยง

๘. ออกตัญญู

ลิ่งที่แสดงความออกตัญญู พบในเรื่อง *ทพภิกขุวัฏฏชาดก* ซึ่งเป็นเรื่องของลิ่งที่กระหายน้ำ ได้พรานหมอนัดกินน้ำให้กิน แทนที่ลิ่งจะสำนึกบุญคุณ กลับมาทำหน้าล้อและขู่ตะคอกพรานหมอนแทน และเรื่อง *ลิ่งผู้สืมคุณ* กล่าวถึงลิ่งตาบอดข้างหนึ่งที่ได้ฤๅษีเสกให้กลายเป็นช้างและราชสีห์ แต่เมื่อได้เป็นราชสีห์ที่แข็งแรงก็กลับคิดจะฆ่าฤๅษี จึงถูกฤๅษีสาปให้กลับเป็นลิ่งตามเดิมและตาบอดทั้งสองข้าง เรื่องนี้ลิ่งที่ออกตัญญูต้องได้รับการลงโทษในตอนท้ายเรื่อง

๙. เย่อหยิ่งอวดดี

ความเย่อหยิ่งอวดดีของลิ่ง พบทั้งความเย่อหยิ่งในกำลังความสามารถของตน ได้แก่ หนุมานในนิทานพระราม ที่มีบางตอนที่แสดงให้เห็นว่าหนุมานมีความมั่นใจในกำลังความสามารถของตน จนกลายเป็นความอวดดี ดังเรื่อง *พระลักพระลาม* ตอนหุลละมานลองดีพระรัศสีดาไฟ ซึ่งเป็นตอนที่หุลละมานไปหาสีดาที่เมืองลงกา แต่เหาะไปตกหน้าอาคารของพระรัศสี และถูกพระรัศสีสืมตาขึ้นไหม้หุลละมานเป็นเจ้าถ่าน หลังจากพระรัศสีรำยมนต์ชุบชีวิตให้ ก็ชวนหุลละมานให้พักอยู่ก่อนพระรัศสีมอบผ้าให้ปูนอน หุลละมานบอกว่าไม่พอ แต่เมื่อปูนอนก็พอดีตัว หุลละมานจึงเนรมิตกายให้ใหญ่ขึ้น แต่ผ้าก็ขยายตามทุกครั้ง ต่อมาในตอนเช้า พระรัศสีได้สั่งไม่ให้หุลละมานไปคู่อ่างล้างเท้า หุลละมานก็คิดว่าฤทธิ์ของพระรัศสีอยู่ในอ่าง จึงก้มไปดูและเอาเท้าราน้ำ ทำให้ปลิงเกาะเท้าแน่นตั้งอย่างไรก็ไม่ขึ้น จนพระรัศสีกลับมาจึงบอกให้หุลละมานถ่มน้ำลายรดปลิง ทำให้ปลิงหลุดจากเท้า จากนั้นพระรัศสีได้แบ่งข้าวให้หุลละมานคำหนึ่ง หุลละมานก็บอกว่าไม่พอ แต่เมื่อกินแล้วปรากฏว่ากินอย่างไรก็ไม่หมด จึงอมไว้อย่างนั้น เนื้อเรื่องตอนหนุมานลองฤทธิ์พระฤๅษีปรากฏอยู่ในนิทานพระรามทุกสำนวน แสดงให้เห็นถึงความอวดดีของหนุมานที่คิดว่าตนเองมีวิชาจึงทำทนายพระฤๅษี แต่สุดท้ายก็พ่ายแพ้ นอกจากนี้ ในเรื่อง *หรมาน* ตอนท้ายเรื่องก็แสดงให้เห็นความอวดดีเอาแต่ใจของหรมานอีก ดังตอนที่พระบุตรและพระเทียมคิง โอรสของพระรามเข้ามาในเมืองและได้

ยินว่าว่า หรมานนั้นมักจะมานิยบแต่งที่เอาไว้ขายไปกินอยู่บ่อยๆ ทำให้แม่ค้าต่างก็ไม่พอใจ พระบุตรและพระเทียมคิงจึงต่อสู้กับหรมาน และเขกหัวหรมานจนเลือดอาบ ทำให้หรมานต้องหนีไป

นอกจากนี้ ลิงในเรื่องวอกตะไคร่หิน วอกไคหิน วอกไซ่หิน (สำนวนที่ ๑) และวอกไซ่หิน (สำนวนที่ ๒) ก็แสดงให้เห็นความอวดดีและเยอหยิ่งจองหองเกือบตลอดทั้งเรื่อง ด้วยอุปนิสัยที่เอาแต่ใจและมั่นใจในความสามารถของตนเอง ทำให้พญาลิงไม่เกรงกลัวแม้แต่เทวดา แต่ในตอนท้ายเรื่อง พระอินทร์ได้เชิญพระพุทธเจ้ามาปราบ แต่ลิงยังไม่เกรงกลัวและแข่งอิทธิฤทธิ์กับพระพุทธเจ้า โดยต้องกระโดดให้พื้นมือพระพุทธองค์ ลิงกระโดดไปและเขียนชื่อไว้ที่หลักทองเล่มหนึ่ง โดยไม่รู้ว่หลักทองนั้นก็คือนิ้วของพระพุทธเจ้า และสุดท้ายพระพุทธเจ้าก็ได้คว้ามือลงทับลิงไว้ได้ภูเขเป็นการลงโทษ

สำหรับเรื่องควายทำไม้ไม่มีพื้นบน แสดงให้เห็นความเยอหยิ่งอวดดีในชาติตระกูลของลิง ดังตอนหนึ่งในนิทานที่กล่าวถึงการคัดเลือกราชาของสัตว์ป่า สัตว์แต่ละตัวต่างก็เสนอตนเองขึ้นมาสำหรับลิงได้เสนอข้อดีของตนเองว่า

พวกเราก็อู้อยู่แล้วว่า มนุษย์เป็นผู้ประเสริฐกว่าเราทั้งทางสติปัญญาและกำลังร่างกาย ท่านทั้งหลายจงดู พวกท่านจงดูว่าเรานะ คล้ายมนุษย์ใหม่ รูปพรรณสัณฐานของเราไม่ต่างจากมนุษย์เลยนี่ ๑ ละ อีกข้อหนึ่งพวกท่านก็ทราบดีแล้วว่า พญาหนุมานผู้เป็นต้นตระกูลของเรานั้นเก่งกล้าสามารถเพียงไร ยักษ์เป็นร้อยเป็นพัน ตีลังกาแผลบเดี่ยวยักษ์ตายหมดไม่เหลือหรือ ยังมีสัตว์ชนิดไรไปก้าแห่งต่อกรกับพญาหนุมานบ้าง และยังท่านพญาลิงแห่งเจียในเรื่องจีนอีกเล่า ข้าพเจ้าพูดเพื่อให้ท่านรู้ว่าข้าพเจ้าเป็เรื่องปราชญ์เพียงไร แล้วจะเห็นว่า ข้าพเจ้าสมควรเพียงไรในการจะเป็นนายของพวกท่าน พญาแห่งเจียไปอาละวาด จนกระทั่งสรวงสวรรค์ซึ่งทำความอลหม่านให้เกิดอย่างมากมาย และเรื่องอิทธิฤทธิ์อย่าหาใครเปรียบมิได้.....^๘

จากคำพูดนี้ แสดงให้เห็นความอวดดีของลิง ทั้งที่กล่าวว่ามีชาติตระกูลที่สืบทอดมาจากหนุมานและแห่งเจีย และมีความคล้ายคลึงกันกับมนุษย์

^๘ พัยคัม, นิทานเค้าเรื่องจริงชุดใหม่ (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๘๑-๘๒.

๑๐. โงะเซลา

ลิงที่มีอุปนิสัยโงะเซลา ปรากฏในนิทานเรื่อง *อารามทูกซาดก* เป็นเรื่องของฝูงลิงที่คนเฝ้าสวนบอกให้ช่วยรดน้ำต้นไม้ให้ แต่วานรจำฝูงบอกให้บริวารถอนต้นไม้ขึ้นดูรากก่อน แล้วรดน้ำตามความยาวของรากเพื่อประหยัดน้ำ ด้วยความโงะเซลานี้จึงทำให้ต้นไม้ตายหมด หรือเรื่อง *มหาสารซาดก* เป็นเรื่องของนางลิงที่ขโมยสร้อยของพระเทวีมาซ่อนในโพรงไม้ อำมาตย์จึงใช้วิธีทำเครื่องประดับไม้ให้นางลิงในอุทยานใส่ นางลิงนำมาอวดกัน ทำให้นางลิงตัวนั้นทนไม่ไหว และไปเอาเครื่องประดับของมเหสีออกมาอวดบ้าง ทหารจึงนำสร้อยกลับมาได้ เรื่องนี้เพราะนางลิงโงะเซลาไม่คิดให้รอบคอบ จึงหลงกลอุบายของอำมาตย์

แต่ส่วนใหญ่มองลิงที่มีอุปนิสัยโงะเซลามักพบในนิทานคติและนิทานสัตว์ ดังตัวอย่างเรื่อง *ลิงกับพระยา* เป็นเรื่องของลิงที่พระราชานำให้ถือดาบเฝ้าไว้ขณะพระราชอาบธรรม ต่อมาเมื่อแมลงวันบินมาเกาะที่ศีรษะพระราชานาง ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ลิงก็ยกดาบฟาดแมลง จึงถูกพระราชานำสั่งพระขนม์ หรือเรื่อง *ลิงกินผึ้ง* เป็นเรื่องของฝูงลิงที่พยายามจะเอารังผึ้งบนกิ่งไม้ที่ยื่นอยู่ในน้ำ แต่ด้วยความโงะเซลา พอเห็นเงาสะท้อนของรังผึ้งในน้ำก็อยากได้เงานั้นแทน และหาวิธีจะเอารังผึ้งที่อยู่ในน้ำ สุดท้ายลิงทั้งฝูงจึงตกลงไปในน้ำและจมน้ำตาย ในเรื่อง *เสือทำไมถึงตัวลาย* เรื่องนี้ลิงแสดงความโงะเซลาที่ถูกมนุษย์หลอกให้หลงเชื่อ เป็นเรื่องของเสือที่ถูกชายชื่อตามาหลอกให้โดนเหยียนจนตัวลาย จึงบังคับให้ลิงไปแก้แค้น แต่ลิงกลับถูกตามาหลอกให้ไปอยู่ในกระท่อม และถูกจุดไฟเผา และเรื่อง *นกตะกุ่มทำไมหัวล้าน* ลิงทำไมตูดดำ เป็นเรื่องของนกแก้ว นกตะกุ่ม และลิงที่วางแผนจะช่วยนายของตน โดยให้ลิงถือได้จุดไฟซึ่งคือนกตะกุ่ม เพื่อโยนไฟใส่บ้านเรือน แต่เมื่อต้องการดับไฟ ลิงกลับไม่รู้ว่าจะดับไฟอย่างไร จึงเอาได้จี้มลงบนหัวนกตะกุ่ม นกตะกุ่มร้อนและสับตูดตกพื้น เป็นสาเหตุให้นกตะกุ่มต้องหัวล้านและลิงต้องตูดดำ

๑๑. ชีซลาด

นิทานที่ลิงแสดงอุปนิสัยชีซลาดนั้นพบน้อย ได้แก่ ลิงที่กลัวความดุร้ายของเสือในนิทานเรื่อง *ทำการคุณบูชาโทษ* ซึ่งเรื่องนี้กล่าวถึงฤๅษีได้ช่วยชุบชีวิตให้แก่เสือ แต่เสือคิดจะกินฤๅษี ทั้งสองจึงหาผู้อื่นมาช่วยตัดสินให้ ได้แก่ เทวดา วัว และลิง แต่ทั้งหมดกลับตัดสินให้เสือชนะเพราะกลัวเสือ จนสุดท้ายกระต่ายเป็นผู้วางแผนทำให้เสือตายอีกครั้งและช่วยฤๅษีไว้ได้ นอกจากนี้ยังพบในเรื่อง *เสือทำไมถึงตัวลาย* เรื่องนี้นอกจากลิงจะแสดงให้เห็นความโงะเซลาที่ถูกมนุษย์หลอกแล้ว ยังแสดงให้เห็นความขีซลาด จากการทำหวาดกลัวเสือและยอมถูกบังคับให้กระทำผิดคือให้ไปแก้แค้นมนุษย์

๑๒. เจ้าชู้

ความเจ้าชู้ เป็นลักษณะนิสัยที่พบเฉพาะในตัวละครหนุ่มมาจากเรื่องรามเกียรติ์ ฉบับรัชกาลที่ ๑ เท่านั้น เห็นได้จากบทบาทของหนุ่มานที่มักจะเกี่ยวพาราสิผู้หญิงที่ได้พบเสมอ ไม่ว่าจะเป็นนางบุษมาลี ในตอนถามทางไปลงกา นางเบญกาย ในตอนที่ส่งนางกลับไปกรุงลงกา นางสุพรรณมัจฉา ตอนจองถนนและลงไปใต้บาดาล และนางวานริน ในตอนหาที่ซ่อนของวิรุญจำบัง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบในนิทานพระรามสำนวนท้องถิ่นของอีสาน คือ ตัวละครหนุ่มมาน จากเรื่องพระรามชาดก และ พระลัก-พระลาม ทั้งสองเรื่องนี้เห็นได้จากตอนที่หนุ่มมานแปลงกายเป็นหนุ่มรูปงามเข้าไปในเมืองลงกาเพื่อหานางสีดา หลังจากนั้นก็ยังคงอยู่ในเมืองและชื่นชมหญิงเมืองลงกาอีกหลายวัน ลักษณะนิสัยของสิงเจ้าชู้ พบว่าปรากฏอีกในเรื่อง วงศ์เทเวราช เห็นได้จากตัวสิงขบัตติงที่เป็นทหารเอกของพระเจ้าวงศ์เทเวราช ซึ่งนอกจากจะมีความเก่งกล้าแล้ว ยังเป็นนักรักอีกด้วย ดังตัวอย่าง ตอนสิงขบัตติงพยายามเกี่ยวพาราสิกวินไวท์ และนางเวฬุ ขณะเดียวกันก็มีหนวอกซึ่งเป็นข้ารับใช้อยู่ข้างกายด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่าง

บัดนั้น	สังขบัตติงไกรใจหาญ
แต่ไปหากวินไวท์ไม่ได้การ	ไม่มีความสำราญสักเวลา
จะนอนบนหลักชัยก็ไม่หลับ	ให้กระสับกระส่ายเป็นนักหนา
ได้อาศัยสบายแต่ซ่อฟ้า	นิทราค่อยคลายวายร้อนรน
ใช้นั่งสือสือสวนชวนซิด	ก็ไม่ได้ดั่งคิดเห็นซัดสน
นางไม่เชื่อว่าจาจึ่งจำจน	จะเพียรเกี่ยววนถมอีกต่อไป
แต่รสรักวิญญาณป่วนจิตต์	ด้วยไร้ที่เขยชิดพิสมัย
ชมหนวอกเล่าก็ชวนเป็นหันไป	ทั้งหมั่นสาบสุดใจต้องจำกลืน
นึ่งรำลึกรู้ถึงนางเวฬุ	ท่วงทีดีอยู่ควรชูขึ้น
แต่ดูรักสามียังยี่น	ครั้นจะเกี่ยวเหมือนคนอื่นจะเสียทีฯ ^{๑๐}

ลักษณะนิสัยของสิงขบัตติง เห็นได้ว่าเป็นนิสัยที่ได้อิทธิพลมาจากตัวหนุ่มานในเรื่อง รามเกียรติ์

^{๑๐} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, วงศ์เทเวราช, หน้า ๑๖๓.

จากการศึกษาอุปนิสัยของลิงในนิทานไทยทั้งหมดพบว่า สามารถแบ่งอุปนิสัยออกได้เป็น ๔ ลักษณะกว้างๆ คือ อุปนิสัยที่ดี อันได้แก่ ความกตัญญู จงรักภักดี ความเมตตากรุณา และความกล้าหาญ อุปนิสัยที่ไม่ดี ได้แก่ ความซุกซน ความเป็นอันธพาล ความอหังการมาดร้าย ความอกตัญญู ความเย่อหยิ่งอวดดี และความเจ้าชู้ อุปนิสัยด้านความเฉลียวฉลาด ซึ่งปรากฏให้เห็นทั้งความเฉลียวฉลาดที่นำไปใช้ในด้านดี เช่นการช่วยเหลือผู้อื่น กับความฉลาดที่นำไปใช้ในด้านที่ไม่ดี คือการใช้เล่ห์กลหลอกลวงผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และอุปนิสัยที่โง่เขลา ซึ่งก่อผลเสียให้กับตนเองและผู้อื่น

อุปนิสัยเหล่านี้ยังพบว่าสามารถจำแนกออกไปตามประเภทนิทานด้วย คือ อุปนิสัยที่ดีพบในลิงที่เป็นพระโพธิสัตว์จากอรรถกถาชาดก กับลิงในปัญญาสชาดก ชาดกพื้นบ้าน และนิทานมหัศจรรย์ โดยลิงที่เป็นพระโพธิสัตว์ส่วนใหญ่จะมีอุปนิสัยเมตตา และมีไหวพริบมากที่สุด ลิงในปัญญาสชาดก ชาดกพื้นบ้าน และนิทานมหัศจรรย์ส่วนใหญ่มีอุปนิสัยกตัญญู จงรักภักดี และกล้าหาญ สำหรับอุปนิสัยที่ไม่ดีก็พบมากในอรรถกถาชาดก แต่พบในลิงธรรมดาที่ไม่ใช่พระโพธิสัตว์ส่วนมากแล้วมีอุปนิสัยซุกซนเกเร และเจ้าเล่ห์หลอกลวง ส่วนอุปนิสัยโง่เขลา เป็นอุปนิสัยที่พบมากที่สุดในลิงจากนิทานคติกับนิทานสัตว์

จากการศึกษาลักษณะของลิงในนิทานไทย โดยจำแนกการวิเคราะห์ลักษณะของลิงเป็น ๒ ด้าน คือ คุณสมบัติพิเศษ และอุปนิสัย พบว่าในด้านคุณสมบัติพิเศษของลิงนั้น แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ มีกำเนิดที่ผิดปกติ มีสีกายพิเศษ มีรูปร่างใหญ่โตและพลังที่แข็งแกร่ง มีอำนาจพิเศษ และมีของวิเศษ สำหรับลิงที่มีรูปร่างใหญ่โตและมีพลังกำลังแข็งแกร่ง ส่วนใหญ่คือลิงพระโพธิสัตว์ในอรรถกถาชาดก ดังในอรรถกถาชาดกบางเรื่องกล่าวว่าลิงพระโพธิสัตว์นั้นมีรูปร่างขนาดเท่าลูกม้า หรือลูกละมั่ง เป็นต้น ส่วนลิงที่มีกำเนิดผิดปกติ มีสีกายผิดปกติ และมีอำนาจพิเศษนั้นมักจะเป็นลิงที่เป็นผู้ช่วยเหลือตัวเอง ซึ่งมักพบในประเภทนิทานปัญญาสชาดก ชาดกพื้นบ้าน และนิทานมหัศจรรย์ ซึ่งลิงที่มีคุณสมบัติพิเศษเหล่านี้ครบถ้วนและโดดเด่นที่สุด คือ หนุมาน และน่าสังเกตว่าหนุมานเป็นตัวละครลิงที่มีอิทธิพลต่อลิงในนิทานและวรรณคดีไทยอีกหลายเรื่อง เช่น ลิงชมพูพานในเรื่องสุวรรณสิน ลิงหอรมานะระโลกในเรื่องอุสสาบารส ลิงสังขปัดในเรื่องวงศ์เทวราช เป็นต้น

แต่สังเกตว่าขณะที่ลิงที่มีคุณสมบัติพิเศษเหล่านี้มักพบเฉพาะในนิทานประเภท ๒ ประเภท คือ นิทานพุทธศาสนา และนิทานมหัศจรรย์เป็นส่วนใหญ่ ลิงในนิทานคติ นิทานสัตว์ และนิทาน

อธิบายเหตุ ก็มักจะไม่ปรากฏว่ามีคุณสมบัติพิเศษใดๆเลย คือมีลักษณะเป็นเพียงลึงธรรมดาเท่านั้น

ในด้านอุปนิสัย พบว่ามีหลากหลาย แต่ที่พบมากที่สุด สังเกตว่าสามารถจำแนกได้ตามประเภทนิทานและบทบาทที่ได้รับ คือ ในอรรถกถาชาดก ลึงที่เป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นตัวเอง จะมีอุปนิสัยสำคัญ คือ มีเมตตากรุณา และมีไหวพริบสติปัญญา แต่หากเป็นลึงธรรมดา จะมีอุปนิสัยเจ้าเล่ห์ หลอกหลวงเป็นส่วนใหญ่ ส่วนลึงที่เป็นผู้ช่วยในปัญญาสชาดก ชาดกพื้นบ้าน และนิทานมหัศจรรย์ จะมีอุปนิสัยสำคัญ คือ มีความกล้าหาญ และซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อนาย และสุดท้ายหากเป็นลึงในนิทานคติและนิทานสัตว์ อุปนิสัยส่วนใหญ่ที่พบ คือ ชุกชนและโง่เขลา

นอกจากนั้นยังพบว่าลักษณะของลึงในด้านคุณสมบัติและอุปนิสัยก็ยังคงมีความสัมพันธ์กัน นั่นคือ ลึงที่มีอุปนิสัยไม่ดี คือ ชุกชนเกรเว เจ้าเล่ห์ หรือโง่เขลา มักจะเป็นลึงที่ไม่มีความสามารถพิเศษ ดังนั้นลึงกลุ่มนี้จึงเป็นลึงที่มีลักษณะทั่วไปเหมือนกับลึงที่มีอยู่จริงตามธรรมชาติ คือเป็นเพียงสัตว์ธรรมดาที่มีอุปนิสัยชุกชน และบางครั้งก็กระทำเรื่องโง่เขลาด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรืออยากรู้ อยากเห็น

ขณะที่ลึงอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีอุปนิสัยที่ดี ได้แก่ มีเมตตากรุณา หรือ ซื่อสัตย์จงรักภักดี มักเป็นลึงที่มีคุณสมบัติพิเศษบางประการอยู่ด้วยเสมอ ได้แก่ ลึงที่เป็นพระโพธิสัตว์ จะเป็นลึงที่มีเมตตาเป็นสำคัญ และมักจะมีรูปร่างใหญ่โต พละกำลังแข็งแรงเกินธรรมดา กับลึงที่เป็นผู้ช่วยของตัวเองในนิทาน จะมีอุปนิสัยสำคัญคือ จงรักภักดี ซื่อสัตย์ กล้าหาญ และมีคุณสมบัติพิเศษ คือ มีกำลังแข็งแรง และมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์หรือมีของวิเศษในครอบครอง และส่วนใหญ่มักมีกายสีขาว ลึงที่มีภาพลักษณ์ดังกล่าวที่ครอบคลุมและชัดเจนที่สุด คือ หนุมาน ในเรื่องรามเกียรติ์

กล่าวโดยสรุปคือ จากการศึกษาลักษณะของลึงในนิทานไทย จะพบว่าภาพลักษณ์ของลึงปรากฏอยู่ ๒ กลุ่ม ซึ่งเป็นที่รับรู้กัน นั่นคือ ลึงที่มีภาพลักษณ์ของความซื่อสัตย์ จงรักภักดี และเก่งกล้าสามารถ ซึ่งมีหนุมานเป็นเสมือนตัวแทนของลึงกลุ่มนี้ กับลึงที่มีภาพลักษณ์ของความเจ้าเล่ห์ชุกชน ซึ่งเป็นลักษณะของลึงตามธรรมชาตินั่นเอง นอกจากนั้น พบว่ายังมีภาพลักษณ์ของลึงที่มีเมตตากรุณา ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ของลึงพระโพธิสัตว์ปรากฏอีกลักษณะหนึ่ง

ในบทนี้ได้วิเคราะห์ให้เห็นลักษณะของลึงที่ปรากฏในนิทานไทยว่าส่วนใหญ่มีลักษณะอย่างไร และแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของลึง ซึ่งสังเกตได้ว่าภาพลักษณ์ของลึงที่ปรากฏในนิทานไทยนั้น

สัมพันธ์กับประภาคนิทานและบทบาทของสิงในนิทานด้วย ดังนั้นในบทต่อไปจึงจะศึกษาและ
วิเคราะห์บทบาทของสิงในนิทานไทยว่าสิงในแต่ละบทบาทนั้นมีความแตกต่างกันอย่างไร